

การอยู่อาศัย และการเกื้อหนุนโดยครอบครัว ของผู้สูงอายุไทย

305.26
16197 กข
ฉ.1

นภาพร ชัยวรรณ
จกัฒน์ โฆเศล

กุนเศพัฒนั 2542

วิษเยลัฒนั:เศฐเศฐเศฐเศฐ
จุลเศฐเศฐเศฐเศฐเศฐเศฐ

เศฐเศฐเศฐเศฐเศฐ 274/42
ISBN 074-331-224-2

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ผลิตสำเนา : สกิตต์ อักษรสมบูรณ์
ผู้ออกแบบปก : สมศักดิ์ ตุ่มทอง
เข้ารูปเล่มที่ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การอยู่อาศัย และการเกื้อหนุนโดยครอบครัว
ของผู้สูงอายุไทย

นภาพร ชโยธธณ

จอห์น ไนเคิล

ด้วยฉันทนาการ

จาก

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยาลัยประชากรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กุมภาพันธ์ 2542

26 ธ.ค. 2543

I18498498

ลิขสิทธิ์ของวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 300 เล่ม กุมภาพันธ์ 2542

การผลิตและลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่าแบบใดทั้งสิ้น
ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจาก
วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารหมายเลข 274/42

ISBN 974-331-224-2

จัดพิมพ์โดย : วิทยาลัยประชากรศาสตร์
อาคารวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10330
โทร. 218-7340, 218-7413
โทรสาร (662) 255-1469
e-mail : cpschula@chula.ac.th
URL = <http://www.chula.ac.th/college/cps/>

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

305.26

๗ 197๓๐

๒๑

การอยู่อาศัย และการเกื้อหนุนโดยครอบครัวของผู้สูงอายุไทย

นภาพร ชโยวรรณ และจอห์น โนเดล

1. คำนำ

ปัจจุบันประเทศทั้งหลายในเอเชียรวมทั้งประเทศไทยซึ่งได้ผ่านขบวนการเปลี่ยนแปลงทางประชากร (โดยมีการลดลงอย่างรวดเร็วของอัตราเกิดและการเพิ่มอย่างมากของอายุคาดหมาย) ได้ตระหนักถึงผลสืบเนื่องทางประชากรของการเปลี่ยนแปลงทางประชากรดังกล่าว นั่นคือ ในไม่กี่ทศวรรษข้างหน้า จำนวนและสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุในประเทศจะเพิ่มอย่างรวดเร็ว ทำให้มีความห่วงใยกันอย่างกว้างขวางถึงแนวโน้มของระบบการเกื้อหนุนโดยครอบครัวแก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการอยู่อาศัยกับบุตรที่เป็นผู้ใหญ่ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของระบบการดูแลเกื้อหนุนโดยครอบครัวแก่ผู้สูงอายุ เนื่องจากในประเทศเหล่านี้ส่วนใหญ่การดูแลผู้สูงอายุจากระบบนอกครอบครัวมีอยู่อย่างจำกัดหรือน้อยมาก

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงมีความพยายามหาหลักฐานข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อศึกษาสถานการณ์ของผู้สูงอายุและติดตามการเปลี่ยนแปลงของระบบการเกื้อหนุนผู้สูงอายุโดยครอบครัว สำหรับประเทศไทย ความสนใจเรื่องผู้สูงอายุมีมากขึ้นทั้งในหมู่นักวิชาการและผู้วางแผนและนโยบาย กล่าวคือ ในแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน (แผนฯ 8) ได้ระบุประชากรผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาประชากรกลุ่มผู้ด้อยโอกาสโดยมีนโยบายให้การดูแลด้านสุขภาพอนามัย และส่งเสริมการดูแลผู้สูงอายุโดยครอบครัว ตลอดจนการให้เบี้ยยังชีพประจำเดือนแก่ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ทางฝ่ายวิชาการมีการศึกษาปัญหาหรือสถานการณ์ของผู้สูงอายุทั้งในระดับประเทศ และระดับย่อย ติดตามการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆของผู้สูงอายุ โดยใช้ข้อมูลปริมาณจากการสำรวจต่างๆตลอดจนสำมะโนประชากร

ประเด็นหนึ่งที่มีมีการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางด้วยความห่วงใยคือ ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งโดยครอบครัวมากขึ้น เพราะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรของประเทศไทยในระยะเวลาที่ผ่านมา สถานการณ์ดังกล่าวเป็นจริงมากน้อยเพียงใด ระบบครอบครัวไทยได้ล่มสลายไปจริงหรือไม่ นับว่ายังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์สนับสนุน

การศึกษานี้เป็นความพยายามหนึ่งที่จะศึกษาสถานการณ์ของผู้สูงอายุไทย ในแง่การอยู่อาศัย (living arrangements) และการเกื้อหนุนโดยครอบครัว (family support) แก่ผู้สูงอายุเพื่อหา

ข้อมูลสนับสนุนหรือตอบคำถามดังกล่าวข้างต้น ส่วนแรกของรายงานฉบับนี้จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงหรือแนวโน้มของระดับการอยู่อาศัยกับบุตร ส่วนที่สอง พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการอยู่อาศัยด้านต่างๆ เช่น คุณภาพของบ้าน ของใช้ที่มีในครัวเรือน กับแบบของการอยู่อาศัย ส่วนที่สาม ศึกษาการแลกเปลี่ยนการเกื้อหนุน และการติดต่อระหว่างบุตรกับผู้สูงอายุ โดยพิจารณาถึงสถานที่อยู่หรือความใกล้ชิดไกลของบุตรกับแบบของการอยู่อาศัย และให้ความสนใจเป็นพิเศษกับกลุ่มสูงอายุที่ไม่ได้อยู่กับบุตร และสุดท้าย จะประเมินสถานการณ์ว่าระบบการเกื้อหนุนโดยครอบครัวยังทำหน้าที่อยู่หรือไม่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและสังคม

2. แหล่งข้อมูล

ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษานี้มาจากการสำรวจสถานะของผู้สูงอายุในประเทศไทย (The Survey of the Welfare of Elderly in Thailand หรือ SWET) ซึ่งดำเนินการร่วมกันโดยกระทรวงสาธารณสุข สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ.2538⁽¹⁾ การสำรวจดังกล่าวเป็นการสำรวจระดับประเทศ โดยสุ่มตัวอย่างประชากรอายุ 50 ปีหรือมากกว่าที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนบุคคล การเลือกตัวอย่างเป็นการเลือกอย่างมีระบบด้วยโอกาสความน่าจะเป็น SWET สัมภาษณ์ประชากรอายุ 50 ปีหรือมากกว่า จำนวน 7,708 ราย แบ่งเป็นกลุ่มอายุ 50 - 59 ปี จำนวน 3,222 ราย และกลุ่มอายุ 60 ปีหรือมากกว่า จำนวน 4,448 ราย (ดูรายละเอียดการเลือกตัวอย่างใน นภาพร ชโยวรรณ และจอห์น โนเดล, 2539) สำหรับการศึกษาครั้งนี้จำกัดตัวอย่างการศึกษาเฉพาะในกลุ่มประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีหรือมากกว่า)

เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบระดับการอยู่อาศัยกับบุตร การศึกษานี้ได้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจระดับประเทศอีก 2 แหล่งคือ

ก) การสำรวจผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม ของประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย (SECAPT) พ.ศ.2529 ของสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย SECAPT สัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างที่มีอายุ 60 ปีหรือมากกว่า จำนวน 3,252 ราย (N. Chayovan, M. Wongsith and C. Saengtienchai, 1986)⁽²⁾

ข) การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2537 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (NSO) การสำรวจดังกล่าวสัมภาษณ์ประชากรอายุ 50 ปีหรือมากกว่าจำนวนกว่า 14,000 รายทั่วประเทศ โดยในจำนวนนี้เป็นกลุ่มประชากรอายุ 60 ปี หรือมากกว่า กว่า 8,000 ราย (J. Knodel, Amronsirisomboon, and J. Khiewyoo ไม่มี พ.ศ.)

นอกเหนือจากข้อมูลการสำรวจผู้สูงอายุข้างต้น การศึกษานี้ยังใช้ข้อมูลจากตัวอย่าง ร้อยละ 1 ของสำมะโนประชากรประเทศไทย พ.ศ.2523 และ พ.ศ.2533⁽³⁾ เพื่อศึกษาแนวโน้มของ ระดับการอยู่อาศัยกับบุตรของผู้สูงอายุหญิงไทย

ผลการศึกษานำเสนอจากการสำรวจทั้ง 3 แหล่ง และจากตัวอย่างร้อยละ 1 ของ สำมะโนประชากรประเทศไทย พ.ศ.2523 และ พ.ศ.2533 เป็นผลที่ได้รับการถ่วงน้ำหนักโดย ค่าถ่วงน้ำหนักของแต่ละสำรวจ/สำมะโน การเปรียบเทียบการกระจายร้อยละที่ถ่วงน้ำหนักของ ประชากรสูงอายุ ตามอายุ เพศ และเขตเมือง-ชนบท จากข้อมูลแต่ละแหล่งนำเสนอในภาคผนวก ตาราง ก. ทุกแหล่งข้อมูลแสดงการกระจายอายุของประชากรสูงอายุที่คล้ายกัน กล่าวคือ ประมาณ หนึ่งในสามอยู่ในกลุ่มอายุ 60 - 64 ปี และกว่าหนึ่งในสามแต่น้อยกว่าสองในห้าอายุ 70 ปีและมากกว่า ข้อมูลจาก SECAPT มีสัดส่วนประชากรสูงอายุหญิงสูงกว่าข้อมูลแหล่งอื่นๆ

ผู้สูงอายุที่เป็นตัวอย่างของการสำรวจทุกแหล่งเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนบุคคล ข้อมูลจากในสำมะโนประชากรปี พ.ศ.2523 และ พ.ศ.2533 แสดงว่าร้อยละ 2 ของประชากรอายุ 60 ปีหรือมากกว่าอาศัยอยู่ในครัวเรือนกลุ่มบุคคล/สถาบัน ซึ่งส่วนใหญ่คือวัด ผู้สูงอายุที่อยู่ในวัด เหล่านี้ส่วนใหญ่ น่าจะเป็นพระหรือชี ดังนั้นกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ที่ถูกตัดออกจากการสำรวจ เป็นกลุ่มที่สถาบันทางศาสนาเป็นทางเลือกหนึ่งนอกเหนือจากการอยู่อาศัยกับครอบครัว จำนวน ประชากรสูงอายุที่อยู่ในบ้านพักคนชราหรือบ้านพิเศษอย่างอื่นก็ไม่ค่อยสำคัญนักในทางประชากร (Pichayangkura and Singhajend, 1991)

ด้วยเหตุผลที่ว่า สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนกลุ่มบุคคลค่อนข้างต่ำ ผลการศึกษาประเด็นการอยู่อาศัยและการเกื้อหนุนโดยครอบครัว โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจซึ่ง ตัวอย่างจำกัดอยู่ในครัวเรือนบุคคลเท่านั้น จึงไม่น่าจะถูกบิดเบือนเพราะการไม่รวมกลุ่มประชากร ในครัวเรือนกลุ่มบุคคล/สถาบัน⁽⁴⁾

3. ผลการศึกษา

ก) แนวโน้มและแบบแผนการอยู่อาศัย (Living arrangement) มาตรการวัดอันหนึ่งของการเกื้อหนุนโดยครอบครัวที่ใช้กันทั่วไปคือ สัดส่วนของผู้สูงอายุที่อยู่บ้านเดียวกับบุตรอย่างน้อย 1 คน⁽⁵⁾ การอยู่กับบุตรที่เป็นผู้ใหญ่อย่างน้อย 1 คน นับว่าเป็นลักษณะเด่นของการระบบการ เกื้อหนุนโดยครอบครัวแก่ผู้สูงอายุสำหรับประเทศต่างๆ ในเอเชียรวมทั้งประเทศไทย และเป็น รูปแบบสำคัญที่สุดของการอยู่อาศัย ตารางที่ 1 แสดงร้อยละของผู้สูงอายุที่ไม่มีบุตร และร้อยละที่ อาศัยอยู่กับบุตรของผู้สูงอายุทั้งหมด และของผู้สูงอายุที่มีบุตรมีชีวิตอย่างน้อย 1 คนจากแหล่ง ข้อมูลแหล่งต่างๆ พ.ศ.2523 - 2538 ข้อมูลในตารางแสดงว่าผู้สูงอายุไทยที่ไม่มีบุตรเป็นประชากร กลุ่มเล็กมาก สัดส่วนที่ไม่มีบุตรอยู่ในพิสัยร้อยละ 4 - 7 สัดส่วนที่ไม่มีบุตรจากแหล่งข้อมูล

สำรวจ (SECAPT, NSO และ SWET) จะต่ำกว่าจากแหล่งสำมะโนปี พ.ศ.2523 และ พ.ศ.2533 เหตุผลสำคัญที่ทำให้สัดส่วนที่ไม่มีบุตรจากข้อมูลสำมะโนสูงกว่าจากการสำรวจคือ การใช้คำนิยามหรือการนับว่าใครเป็นบุตรที่แตกต่างกัน การสำรวจ SECAPT, NSO และ SWET นับบุตรเลี้ยงบุตรบุญธรรม และบุตรที่ตนเองเป็นผู้ให้กำเนิดว่าเป็นบุตร ส่วนสำมะโนประชากรนับเฉพาะบุตรที่ตนเองเป็นผู้ให้กำเนิดเท่านั้น

ข้อมูลจากการสำรวจ SECAPT พ.ศ.2529 และสำมะโนประชากรปี พ.ศ.2523 และ 2533 แสดงระดับการอยู่อาศัยกับบุตรที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 76 - 77 ส่วนการสำรวจ NSO และ SWET ให้ผลระดับการอยู่กับบุตรของผู้สูงอายุที่ต่ำกว่าสำมะโนประชากรและ SECAPT คือ ร้อยละ 73 และร้อยละ 71 ตามลำดับ ถ้าพิจารณาเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีบุตรมีชีวิตอย่างน้อย 1 คน พบว่า ร้อยละที่อาศัยอยู่กับบุตรจากแต่ละแหล่งข้อมูลจะแตกต่างกันมากกว่าร้อยละที่อยู่กับบุตรที่คำนวณสำหรับผู้สูงอายุทั้งหมด ทั้งนี้เพราะระดับการไม่มีบุตรของแต่ละแหล่งข้อมูลแตกต่างกันอย่างไรก็ตาม จากข้อมูลทุกแหล่งระหว่าง พ.ศ.2523-2533 พบว่าประมาณร้อยละ 80 ของผู้สูงอายุที่มีบุตรมีชีวิตอย่างน้อย 1 คน อาศัยอยู่กับบุตร ตรงกันข้ามข้อมูล NSO และ SWET ที่แสดงว่าร้อยละ 75 และร้อยละ 74 ของผู้สูงอายุที่มีบุตรอาศัยอยู่กับบุตร ระดับการอยู่อาศัยกับบุตรที่ต่ำกว่าจากแหล่งข้อมูล NSO และ SWET อาจส่งสัญญาณว่าการอยู่อาศัยกับบุตรมีแนวโน้มที่เริ่มลดลงอย่างไรก็ตาม ความแตกต่างในระดับการอยู่อาศัยกับบุตรที่พบนี้อาจเนื่องมาจากความแตกต่างในตัวอย่างและวิธีการสำรวจที่ใช้ของการสำรวจเหล่านี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ข้อมูลจากสำมะโนประชากรปี พ.ศ.2523 และ พ.ศ.2533 ซึ่งน่าจะให้ข้อมูลที่เปรียบเทียบกันได้ดีกว่าข้อมูลจากการสำรวจต่างๆ ก็ไม่ได้แสดงสัญญาณว่าระดับการอยู่อาศัยกับบุตรมีแนวโน้มลดลงในหมู่ผู้สูงอายุหญิง กล่าวคือ ร้อยละ 76 ของผู้สูงอายุหญิงในปี พ.ศ.2523 และร้อยละ 77 ของผู้สูงอายุหญิงในปี พ.ศ. 2533 อาศัยอยู่กับบุตร

เราอาจใช้ข้อมูลจากการสำรวจ SECAPT ในปี พ.ศ.2529 และ SWET ในปี พ.ศ.2538 ศึกษาความแตกต่างในแนวโน้มการอยู่อาศัยกับบุตร ตารางที่ 2 แสดงสัดส่วนการอยู่บ้านเดียวกับบุตรของผู้สูงอายุที่มีบุตรมีชีวิตอย่างน้อย 1 คน จำแนกตามเพศ อายุ และเขตที่อยู่อาศัย ปี พ.ศ.2529 และ พ.ศ.2538 ผลในตารางดังกล่าว แสดงว่าในช่วงเกือบ 10 ปีนั้น การลดระดับการอยู่อาศัยกับบุตรลดเท่ากันทั้งผู้สูงอายุชายและหญิง แต่ไม่เท่ากันในกลุ่มที่มีอายุและเขตที่อยู่อาศัยต่างกัน โดยผู้สูงอายุที่อายุน้อย (60-69 ปี) จะมีการลดในสัดส่วนที่อยู่บ้านเดียวกับบุตร มากกว่าผู้สูงอายุที่อายุมาก (อายุ 70 ปี+) และผู้สูงอายุในชนบทก็ลดระดับการอยู่กับบุตรมากกว่าผู้สูงอายุในเมือง⁽⁶⁾

ระดับการอยู่อาศัยกับบุตรที่แสดงในตารางที่ 1 เป็นการวัดที่ตั้งอยู่บนคำนิยามที่ค่อนข้างแคบของการอยู่บ้านเดียวกัน แหล่งข้อมูลทุกแหล่งใช้คำนิยามของครัวเรือนตามระบบทะเบียนบ้านของทางราชการเป็นหลัก ซึ่งทะเบียนบ้านมักไปกับบ้านที่อยู่อาศัยของบุคคล ดังนั้น

ส่วนใหญ่การอยู่บ้านเดียวกับบุตรมักหมายถึงการที่ผู้สูงอายุและบุตรหนึ่งคนหรือมากกว่าอยู่ร่วมบ้านเดียวกัน ในสถานการณ์ที่ผู้สูงอายุและบุตรแยกกันอยู่ในบ้านคนละหลัง ซึ่งมีเลขที่บ้านต่างกัน แต่เชื่อมติดกัน (บางครั้งหลังคาแยกกัน) หรือกลุ่มรั้วเดียวกัน ก็จะถูกนับแยกกันว่าเป็นคนละบ้าน อย่างไรก็ตาม การอยู่อาศัยในลักษณะดังกล่าวซึ่งมีบ้านเชื่อมติดกันหรืออยู่เป็นกลุ่มติดกันก็สามารถทำหน้าที่สนองตอบความต้องการต่างๆ ของผู้สูงอายุเสมือนอยู่บ้านเดียวกับบุตร การวิจัยที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นว่า สถานการณ์ที่บิดามารดาและบุตรอยู่บ้านเชื่อมติดกันหรือเป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นปรากฏการณ์ที่พบบ่อย โดยเฉพาะในสังคมชนบท (Cowgill, 1972 และ Knodel and Saengteinchai, 1996) ดังนั้น ผลที่ได้เกี่ยวกับระดับการอยู่อาศัยบุตรที่ใช้ค่านิยามข้างต้น จึงให้ค่าระดับที่การอยู่อาศัยของผู้สูงอายุและครอบครัวจะเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดในการให้การเกื้อหนุน อันจำเป็นที่ต่ำกว่าความเป็นจริง

การสำรวจ SWET เก็บข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่อยู่ของบุตรแต่ละคนของผู้สูงอายุ และการเกื้อหนุนแบบต่างๆ ที่ผู้สูงอายุแลกเปลี่ยนกับบุตรแต่ละคน ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่อยู่ของบุตรจะแยกอย่างละเอียดว่า บุตรนั้นอยู่บ้านเดียวกับผู้สูงอายุ หรืออยู่บ้านติดกัน หรืออยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชนเดียวกัน หรืออยู่ห่างไกลออกไปในจังหวัดเดียวกัน หรือจังหวัดอื่น ผลการสำรวจพบว่า ในผู้สูงอายุที่มีบุตรมีชีวิตอย่างน้อย 1 คน แต่ไม่ได้อยู่บ้านเดียวกับบุตร เกือบร้อยละ 40 อยู่บ้านติดกับบุตร (ไม่ได้แสดงข้อมูลในตาราง) ถ้าวรวมผู้สูงอายุเหล่านั้นกับผู้สูงอายุที่อยู่กับบุตรเข้าด้วยกัน พบว่าร้อยละ 84 ของผู้สูงอายุไทย ถ้าไม่อยู่บ้านเดียวกับบุตรก็อยู่บ้านติดกันกับบุตร นอกจากนี้ ข้อมูลในตารางที่ 2 ยังแสดงว่าไม่มีความแตกต่างกันระหว่างผู้สูงอายุชายและหญิง ระหว่างผู้สูงอายุที่อายุมากและน้อย หรือผู้สูงอายุในเมืองกับชนบทในแง่การอยู่บ้านเดียวกับบุตรหรือบ้านติดกับบุตร

การรวมบุตรที่อยู่บ้านติดกันเข้าไปในมาตรการการอยู่อาศัยกับบุตร อาจสะท้อนระดับการช่วยเหลือติดต่อกันเป็นประจำทุกวันระหว่างบุตรกับผู้สูงอายุที่ต่ำกว่าความเป็นจริง เพราะบุตรซึ่งไม่ได้อยู่บ้านติดกัน แต่อยู่ใกล้กันคืออยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชนเดียวกัน ก็อาจให้ความช่วยเหลือแก่บิดามารดาสูงอายุในหลายๆด้านได้เช่นกัน ดังนั้นมาตรการวัดที่สะท้อนว่าการอยู่อาศัยเอื้อต่อการติดต่อกันเป็นประจำระหว่างบิดามารดาสูงอายุกับบุตร จึงถูกสร้างขึ้นโดยรวมข้อมูลการอยู่บ้านเดียวกับบุตร กับความถี่ของการติดต่อกับบุตรที่ไม่ได้อยู่บ้านเดียวกันเข้าด้วยกัน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมีการเก็บรวบรวมทั้งใน SECAPT และ SWET ผลในตารางที่ 2 แสดงว่าร้อยละ 91 ของผู้สูงอายุในปี พ.ศ.2529 และร้อยละ 90 ของผู้สูงอายุในปี พ.ศ.2538 อยู่บ้านเดียวกับบุตรหรือติดต่อกับบุตรทุกวัน ซึ่งหมายความว่า กว่าครึ่งหนึ่งของบิดามารดาสูงอายุ (ร้อยละ 54 ในปี พ.ศ.2529 และร้อยละ 60 ในปี พ.ศ.2538) ที่ไม่ได้อยู่กับบุตร ได้พบปะกับบุตรที่ไม่ได้อยู่ด้วยกันทุกวัน (ไม่ได้แสดงข้อมูลในตาราง) การพบปะกับบุตรทุกวันสะท้อนว่าบุตรและบิดามารดาสูงอายุสามารถแลกเปลี่ยนการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

การที่บุตรและบิดามารดาสูงอายุจะติดต่อกันได้ทุกวัน ย่อมหมายความว่าทั้งสองฝ่ายอยู่ไม่ไกลจากกันนัก และในหลายกรณีอาจเป็นการอยู่อาศัยแบบอยู่เป็นกลุ่มหรือบ้านเชื่อมติดกัน ผลการวิจัยที่พบว่าร้อยละที่อยู่บ้านเดียวกับบุตรหรือมีการติดต่อกันทุกวันของการสำรวจทั้งสองครั้ง ไม่แตกต่างกัน ซึ่งแนะว่าการลดลงของสัดส่วนการอยู่บ้านเดียวกับบุตรระหว่างปี พ.ศ.2529 - 2538 แม้ว่าจะเป็นจริงแต่ไม่ได้สะท้อนแนวโน้มว่าบิดามารดาสูงอายุถูกทอดทิ้ง แต่เป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการอยู่อาศัยที่ยังคงไว้ซึ่งโอกาสของการแลกเปลี่ยนการเกื้อหนุน อาจเป็นไปได้ที่ภาวะเศรษฐกิจที่ดีขึ้นในระยะเวลาที่ผ่านมา เอื้อให้บุตรสามารถแยกมาสร้างบ้านของตนเอง โดยสร้างอยู่ติดหรือใกล้กับบ้านของบิดามารดาสูงอายุ รูปแบบการอยู่อาศัยที่ไม่ได้อยู่บ้านเดียวกัน แต่อยู่ติดกันหรือใกล้กันให้ความเป็นส่วนตัวแก่ทั้งฝ่ายบุตรและบิดามารดา ขณะเดียวกันระดับการติดต่อกันอย่างใกล้ชิดก็ยังคงอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับระบบการเกื้อหนุนโดยครอบครัวแก่ผู้สูงอายุ ผลการศึกษาเชิงคุณภาพโดยวิธีสนทนากลุ่ม พบว่าผู้สูงอายุบางรายพอใจกับรูปแบบการอยู่อาศัยแบบอยู่ติดกันหรือใกล้กับบุตร มากกว่าอยู่บ้านเดียวกับบุตร โดยเฉพาะถ้าผู้สูงอายุนั้นมีสุขภาพดี (Knodel, Saengteinchai and Sittitrai, 1995)

คำอธิบายข้างต้นนี้ สอดคล้องหรือไปกับข้อเท็จจริงที่พบว่าการลดในสัดส่วนที่อยู่กับบุตรระหว่างปี พ.ศ.2529 - 2538 นั้น ลดในเขตชนบทมากกว่าในเขตเมือง และลดในกลุ่มสูงอายุน้อยมากกว่ากลุ่มผู้สูงอายุมาก คำอธิบายของการลดในสัดส่วนที่อยู่กับบุตรซึ่งลดในเขตชนบทมากกว่าในเมืองนั้นคือ ในเขตชนบทการซื้อหาที่ดินเพื่อปลูกบ้านใหม่ทำได้ง่ายกว่า เพราะราคาที่ดินต่ำกว่าในเมือง เมื่อเศรษฐกิจดีบุตรจึงหาซื้อที่ดินหรือปลูกบ้านใหม่ที่อยู่ติดหรือใกล้กับบิดามารดา ส่วนการที่สัดส่วนที่อยู่กับบุตรในกลุ่มผู้สูงอายุที่อายุน้อยลดลงมากกว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่อายุมาก อาจเนื่องจากว่าบิดามารดาสูงอายุที่อายุมากมักมีปัญหาสุขภาพ และความต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิดจึงมักยังต้องมีบุตรอยู่ด้วย

ตารางที่ 3 แสดงดัชนีต่างๆ ของแบบการอยู่อาศัยในรูปบุคคลที่ผู้สูงอายุอยู่ด้วย (หรือผู้สูงอายุอยู่กับใคร) จำแนกตามอายุและเพศของผู้สูงอายุจาก SECAPT และ SWET ข้อมูลแสดงอย่างชัดเจนว่า บุตรและคู่สมรสเป็นสมาชิกในครัวเรือนที่ผู้สูงอายุอยู่ด้วยมากกว่าสมาชิกประเภทอื่น ผู้สูงอายุไทยทั้งชายและหญิงน้อยมากที่อยู่คนเดียว ระดับการอยู่คนเดียวของผู้สูงอายุไทยโดยรวมไม่ได้เพิ่มขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2529 - 2538 แต่ในผู้สูงอายุชาย ระดับการอยู่คนเดียวลดลง ขณะที่ในกลุ่มผู้สูงอายุหญิงเพิ่มขึ้น ตรงกันข้ามทั้งผู้สูงอายุชายและหญิง สัดส่วนที่อยู่กับคู่สมรสเท่านั้นเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันสัดส่วนที่อยู่กับบุตรและคนอื่นๆ (เช่น หลาน) ลดลงอย่างเห็นได้ชัด แนวโน้มที่ต่างทิศทางกันของบุคคลที่ผู้สูงอายุอยู่ด้วย สะท้อนว่าบุตรที่เป็นผู้ใหญ่มีแนวโน้มจะตั้งครัวเรือนแยกออกไปแต่จะอยู่ไม่ไกลจากครัวเรือนของบิดามารดาสูงอายุ โดยเฉพาะในกรณีที่มีหลานอยู่ด้วย

โดยรวม สัดส่วนของผู้สูงอายุที่อยู่กับคู่สมรส (โดยไม่คำนึงถึงว่าจะมีบุตรหรือญาติอื่นๆ อยู่ด้วยหรือไม่) เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดระหว่างปี พ.ศ.2529 และ พ.ศ.2538 กล่าวคือ ในปี พ.ศ.2529 ร้อยละ 52 ของผู้สูงอายุอยู่กับคู่สมรส เปรียบเทียบกับร้อยละ 60 ในปี พ.ศ.2538 แม้ว่า การลดการตายมีส่วนสำคัญทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้อยู่กับคู่สมรสในวัยสูงอายุ แต่ก็ไม่น่าจะมีผลมากจนทำให้ระดับการอยู่กับคู่สมรสเพิ่มได้เท่าที่พบ ความแตกต่างในสัดส่วนที่อยู่กับคู่สมรสของการสำรวจสองเวลา ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากความแตกต่างในเทคนิคการเลือกตัวอย่าง

ความแตกต่างในรูปแบบการอยู่อาศัยระหว่างเพศและอายุที่พบสะท้อนลักษณะทางประชากรของการสูงอายุ เช่น การที่สัดส่วนของผู้สูงอายุที่อยู่กับคู่สมรส (ไม่คำนึงถึงว่าจะมีบุคคลประเภทอื่นอยู่ด้วยหรือไม่) ของเพศชายสูงกว่าเพศหญิงเกือบเท่าตัว (ร้อยละ 81 เปรียบเทียบกับ ร้อยละ 43 สำหรับ SWET) สะท้อนแนวโน้มที่ผู้หญิงจะมีอายุยืนกว่าสามี เพราะอัตราตายของเพศชายสูงกว่าเพศหญิง ประกอบกับอายุที่แตกต่างกันระหว่างคู่สมรส ตลอดจนการที่ชายสูงอายุมิแนวโน้มจะสมรสใหม่เมื่อคู่สมรสตายมากกว่าหญิงสูงอายุ เช่นเดียวกัน ผู้สูงอายุที่อายุมากมีสัดส่วนที่อยู่กับคู่สมรส (ไม่ว่าจะมีญาติประเภทอื่นอยู่หรือไม่) ต่ำกว่าผู้สูงอายุที่อายุน้อย (ตารางที่ 3.1) สะท้อนถึงโอกาสการตายของคู่สมรสที่สูงขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น แม้ว่าโดยรวมสัดส่วนที่อยู่คนเดียวของทุกกลุ่มอายุและเพศจะค่อนข้างต่ำ แต่พบว่าสัดส่วนที่อยู่คนเดียวของผู้สูงอายุหญิงสูงกว่าผู้สูงอายุชาย และเพิ่มตามอายุที่เพิ่มขึ้น เป็นผลของขบวนการเปลี่ยนแปลงทางประชากร

โดยรวม เกือบครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุไทยอยู่ในครัวเรือนที่ประกอบด้วยคนสามรุ่นอายุ ลักษณะดังกล่าวไม่แตกต่างกันมากระหว่างผู้สูงอายุในเขตเมืองและชนบท ผู้สูงอายุที่อยู่บ้านเดียวกับบุตรเกือบทั้งหมดอยู่กับบุตรที่เป็นผู้ใหญ่ ดังนั้นร้อยละที่อยู่กับบุตรที่เป็นผู้ใหญ่ (อายุ 18 ปีหรือมากกว่า) อย่างน้อยหนึ่งคน จึงต่ำกว่าร้อยละที่อยู่กับบุตรคนใดคนหนึ่งเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 69 เปรียบเทียบกับร้อยละ 71) ผู้สูงอายุมีแนวโน้มจะอยู่กับบุตรที่สมรสมากกว่าบุตรที่เป็นโสด โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อายุมาก ทั้งนี้เนื่องจากว่าผู้สูงอายุที่อายุมากกว่า น่าจะมีบุตรที่อายุมากกว่า ซึ่งมักสมรสแล้วมากกว่าผู้สูงอายุที่อายุน้อยกว่า (Knodel, Chayovan and Siriboon, 1996)

ผู้สูงอายุที่อยู่กับบุตรที่เป็นโสด มีสัดส่วนที่อยู่กับบุตรโสดเพศชายพอๆ กับบุตรโสดเพศหญิง (ร้อยละ 20 ในแต่ละกลุ่ม) ตรงกันข้าม ผู้สูงอายุไทยมีสัดส่วนที่อยู่กับบุตรสาวสมรสมากกว่าบุตรชายสมรสอย่างมาก (ร้อยละ 34 เปรียบเทียบกับร้อยละ 20) แนวโน้มการอยู่กับบุตรสาวสมรสมากกว่าบุตรชายสมรส พบในทั้งผู้สูงอายุชายและหญิง และทั้งในกลุ่มผู้สูงอายุอายุมากและอายุน้อย อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ดังกล่าวนิยมนำมาใช้ในชนบทมากกว่าในเมือง ในเขตเมือง สัดส่วนที่อยู่กับบุตรชายสมรสและบุตรสาวสมรสไม่ค่อยแตกต่างกัน ความแตกต่างในสัดส่วนการอยู่กับบุตรชายสมรสหรือบุตรสาวสมรสระหว่างผู้สูงอายุในเขตเมืองและชนบท น่าจะมีสาเหตุมาจากการมี

สัดส่วนประชากรที่มีเชื้อสายจีนในเมืองที่สูงกว่าในเขตชนบท และเป็นที่น่าทึ่งกันทั่วไปว่าประชากรที่มีเชื้อสายจีน มีประเพณีนิยมการอยู่กับบุตรชายสมรสมากกว่า

ข) สภาพการอยู่อาศัย คุณภาพของบ้านที่อยู่และของใช้ในครัวเรือน

รูปแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุมีความเกี่ยวข้องกับภาวะความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุหรือไม่ เชื่อว่าผู้สูงอายุที่อยู่กับบุตรน่าจะมีสภาพความเป็นอยู่ทั้งด้านวัตถุและจิตใจที่ดีกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้อยู่กับบุตร เพราะการมีบุตรที่เป็นผู้ใหญ่อยู่ด้วย น่าจะเป็นแหล่งที่มาของการเกื้อหนุน

โครงการ SWET ถามคำถามต่างๆเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ เช่น ถามผู้สูงอายุว่า คิดว่าบ้านที่อาศัยอยู่ปัจจุบันมีความเป็นสัดเป็นส่วนของตนเองหรือไม่ บ้านที่อยู่ปัจจุบันมีความอบอุ่น ถูกหลานมากหรือไม่อบอุ่น ถูกหลานไม่ดูแล บ้านที่อยู่ปัจจุบันเงียบดีหรืออีกทีก็เกินไป มีปัญหาทะเลาะ/ขัดแย้ง/เข้าไม่ได้กับคนที่อยู่บ้านเดียวกันหรือไม่ และโดยรวมแล้ว พอใจกับที่อยู่อาศัยปัจจุบันเพียงใด ข้อมูลในตารางที่ 4 นำเสนอสภาพความเป็นอยู่ข้างต้นของผู้สูงอายุ จำแนกตามการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุและเขตที่อาศัยพบว่า ไม่ว่าจะอยู่กับใครก็ตาม กว่าร้อยละ 90 ของผู้สูงอายुरายงานว่า บ้านที่อยู่ปัจจุบันมีความเป็นสัดเป็นส่วนของตนเอง โดยผู้สูงอายุในชนบทมีสัดส่วนที่รายงานดังกล่าวสูงกว่าผู้สูงอายุในเขตเมืองเล็กน้อย (ร้อยละ 97 เปรียบเทียบกับร้อยละ 93) เป็นที่สังเกตว่าผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว หรืออยู่กับคู่สมรสเท่านั้น มีแนวโน้มที่จะรายงานว่าบ้านที่อยู่มีความเป็นสัดเป็นส่วนมากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่กับเครือญาติประเภทอื่น การที่ส่วนใหญ่ของผู้สูงอายुरายงานว่าบ้านที่อยู่มีความเป็นสัดเป็นส่วนสูง ส่วนหนึ่งอาจจะเนื่องจากความไม่ชัดเจนของตัวคำถาม หรือคำถามมีลักษณะค่อนข้างจะเป็นนามธรรม การซักในรายละเอียดอาจจะได้คำตอบที่แตกต่างไปจากที่พบ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยชี้แนะว่า การไม่มีที่อยู่เป็นส่วนตัวไม่ใช่ปัญหาของผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่

คุณภาพการอยู่อาศัยในแง่เสียงรบกวนแตกต่างกันตามรูปแบบของการอยู่อาศัย โดยรวม ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว หรืออยู่กับคู่สมรสเป็นกลุ่มที่รายงานว่าบ้านที่อยู่เงียบสงบ มากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยในรูปแบบอื่นๆ เพียงเล็กน้อย (แม้ว่าผู้สูงอายุในเมืองที่อยู่กับคู่สมรสเท่านั้นมีร้อยละที่รายงานบ้านที่อยู่อาศัยเงียบสงบในระดับใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยโดยรวม) ในกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้รายงานบ้านที่อยู่เงียบสงบ ส่วนใหญ่จะรายงานว่าบ้านที่อยู่ไม่อีกทีก็หรือเฉยๆ มากกว่าจะรายงานว่าอีกทีก็ กล่าวคือ ร้อยละ 15 เปรียบเทียบกับร้อยละ 8 ของผู้สูงอายุทั้งหมดรายงานบ้านที่อยู่ไม่อีกทีก็หรือเฉยๆ และอีกทีก็ตามลำดับ เช่นเดียวกับคำถามเกี่ยวกับความเป็นสัดเป็นส่วนของตัวเองในที่อยู่อาศัย คำตอบที่ได้จากคำถามความอีกทีก็หรือเงียบของบ้านที่อยู่อาศัย อาจมีปัญหาควรตีความเพราะลักษณะของคำถามเอง ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ตอบว่าบ้านที่อยู่อีกทีก็ ก็ไม่เป็นที่ชัดเจนว่าความอีกทีก็นั้นมีสาเหตุมาจากสมาชิกในครัวเรือนหรือสภาพแวดล้อมนอกบ้าน จากข้อเท็จจริงที่

พบว่าผู้สูงอายุในเมือง มีสัดส่วนที่ตอบว่า บ้านที่อยู่อาศัยอีกทีก็สูงกว่าผู้สูงอายุในชนบท ชี้แนะว่า ความอีกทีก็ของบ้าน ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากสิ่งแวดล้อมนอกบ้าน อย่างไรก็ตาม ถ้าจะใช้ คำตามนี้วัดสภาพการอยู่อาศัยในแง่ความสงบเงียบหรืออีกทีก็ ผลที่ได้ชี้แนะว่า การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่อีกทีก็ไม่ได้เป็นปัญหาที่ผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่ให้ความสนใจหรือกังวล

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในแง่วัตถุ อาจชี้วัดได้จากข้อมูลที่ถามเกี่ยวกับสิ่งของ เครื่องใช้ที่มีในครัวเรือน การมีส่วนร่วมของครัวเรือนและการประเมินสภาพของบ้านที่ผู้สูงอายุอยู่ใน สภาพดี ปานกลางหรือทรุดโทรมโดยนักสำรวจ ตารางที่ 5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบ การอยู่อาศัยกับดัชนีหลายตัวที่สะท้อนคุณภาพชีวิตด้านวัตถุของผู้สูงอายุในเมืองและชนบท ผล การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนพบแบบแผนชัดเจนว่า โดยรวมผู้สูงอายุที่อยู่บ้าน เดียวกับบุตร มีแนวโน้มจะมีสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนที่ถาม มากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว ส่วนผู้สูงอายุที่อยู่กับคู่สมรสหรือกับญาติประเภทอื่น จะอยู่ในสถานะปานกลางระหว่างสองกลุ่ม ข้างต้น ในแง่สภาพของบ้านที่อยู่อาศัย พบแบบแผนความแตกต่างตามประเภทบุคคลที่ผู้สูงอายุอยู่ ด้วยเช่นเดียวกัน ยกเว้นผู้สูงอายุในเมืองที่อยู่กับคู่สมรสเท่านั้น จะมีสัดส่วนที่ได้รับการประเมิน ว่าสภาพของบ้านดีสูงกว่าทุกๆ กลุ่ม ทำนองเดียวกัน ความแตกต่างในแง่การมีส่วนร่วมในครัวเรือน ตามบุคคลที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วยก็มีแบบแผนเช่นเดียวกับสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนสำหรับผู้สูง อายุในชนบท แต่สำหรับผู้สูงอายุในเมือง ไม่แตกต่างกัน เพราะเกือบทุกครัวเรือนในเมืองมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาจากการสำรวจนี้ ชี้แนะว่าการอยู่บ้านเดียวกับบุตรส่งผลให้ผู้สูงอายุได้ รับประโยชน์ด้านวัตถุในแง่การมีสิ่งของต่างๆ ในครัวเรือน รวมทั้งการมีสภาพบ้านที่อยู่ดีกว่า อาจ เป็นไปได้ว่า แบบแผนที่พบส่วนหนึ่งเป็นการที่บุตรมาอยู่กับบิดามารดาซึ่งมีบ้านที่ได้รับการดูแล ดีกว่าและสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนอยู่แล้ว แต่ดูเหมือนว่าข้อได้เปรียบด้านวัตถุที่เกิดจากการอยู่ บ้านเดียวกันระหว่างบุตรและผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่น่าจะเป็นเรื่องการมีรายได้เพิ่ม และการมีส่วนร่วม ในการซื้อของใช้ในครัวเรือนของบุตรที่อยู่ด้วยกัน กล่าวคือ การมีบุตรอยู่ด้วยจะมีประโยชน์ในแง่การ บำรุงรักษาบ้านให้อยู่ในสภาพดีและซื้อสิ่งของใช้เข้าบ้าน เพราะสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนหลาย อย่างเป็นสิ่งของที่คนรุ่นใหม่ชอบมีไว้สำหรับตนเอง ดังนั้นจึงน่าจะเป็นบุตรที่จะเป็นผู้ซื้อหา มาเอง หรือซื้อหาร่วมกับบิดามารดา นอกจากนี้ การตีความว่าประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้ส่วนใหญ่ น่าจะเป็นบุตรที่มีส่วนให้มากกว่านั้น ได้รับการสนับสนุนจากข้อเท็จจริงที่ว่า แบบแผนความสัมพันธ์ ระหว่างแบบของการอยู่อาศัย และดัชนีต่างๆ ที่วัดประโยชน์ทางเศรษฐกิจในตารางที่ 5 ยังคงอยู่ หลังจากที่ได้มีการควบคุมทางสถิติรายได้ของผู้สูงอายุ (ซึ่งแตกต่างจากรายได้ของครัวเรือน) หรือนำเอารายได้ของผู้สูงอายุมาพิจารณาประกอบ (ไม่ได้แสดงผล)

ค) การแลกเปลี่ยนการถือหนุณด้านวัตถุ และการติดต่อระหว่างคนต่างรุ่นอายุ

ระบบครอบครัวที่ให้การดูแลและถือหนุณผู้สูงอายุในประเทศไทย ประกอบด้วยการแลกเปลี่ยนบริการและการใช้สิ่งของวัตถุทั้งหลายระหว่างเครือญาติ โดยเฉพาะระหว่างบิดาและบุตร SWET เก็บข้อมูลในรายละเอียดเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนสิ่งของวัตถุ และการติดต่อกันระหว่างผู้สูงอายุและบุตรแต่ละคน การแลกเปลี่ยนสิ่งของวัตถุบางด้าน เช่น อาหารหรือเสื้อผ้าของใช้ จะถามเฉพาะกับบุตรที่ไม่ได้อยู่บ้านเดียวกันเท่านั้น เพราะมีข้อสันนิษฐานว่าการแลกเปลี่ยนอาหารหรือเสื้อผ้าของใช้กับบุตรที่อยู่บ้านเดียวกันน่าจะมีอยู่แล้ว โดยรวมร้อยละ 96 ของผู้สูงอายุมีบุตรมีชีวิตอย่างน้อย 1 คน ร้อยละ 91 มีบุตรที่ไม่ได้อยู่ด้วยกัน และร้อยละ 71 มีบุตรอย่างน้อย 1 คนอยู่ร่วมบ้านเดียวกับตนเอง ในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีบุตรอยู่ที่อื่น มีบุตรเฉลี่ยจำนวน 4.6 คนที่อยู่ที่อื่น กลุ่มผู้สูงอายุที่มีบุตรอยู่บ้านเดียวกับตน โดยเฉลี่ยมีบุตรจำนวน 1.6 คนที่อยู่ด้วยกันในบ้าน

ตารางที่ 6 ศึกษาการแลกเปลี่ยนด้านวัตถุในแง่อาหารหรือเสื้อผ้า และเงินที่บุตรให้ และรับจากบิดามารดาสูงอายุในรอบปีที่ผ่านมาโดยมีบุตรเป็นหน่วยของการวิเคราะห์ ผลที่แสดงจำแนกตามสถานที่อยู่ของบุตรเปรียบเทียบกับที่อยู่ของบิดามารดาสูงอายุ⁽⁷⁾ คำถามเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนอาหารหรือเสื้อผ้าถามเฉพาะกับบุตรที่อยู่ที่อื่น เพราะเชื่อว่าสมาชิกที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันน่าจะมีการแลกเปลี่ยนอาหารหรือเสื้อผ้าสิ่งของกันเป็นประจำอยู่แล้ว และเป็นการยากที่จะแยกว่าเป็นอาหารหรือสิ่งของ เพราะในตัวคำถามนั้นรวมอาหารและเสื้อผ้าสิ่งของต่างๆ เข้าด้วยกัน เชื่อว่าสิ่งของที่มีการแลกเปลี่ยนหรือให้แก่กันนั้นน่าจะเป็นอาหารมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่เป็นการให้ซึ่งกันและกันซึ่งมีความถี่บ่อยครั้ง

โดยทั่วไป บุตรที่อยู่ที่มีสัดส่วนที่ให้มากกว่ารับอาหารหรือเสื้อผ้าจากบิดามารดาสูงอายุ แม้ว่าสัดส่วนที่บิดามารดาเป็นฝ่ายให้ก็มีไม่น้อย นอกจากนี้พบว่าระดับการแลกเปลี่ยนอาหารหรือเสื้อผ้า และความบ่อยครั้งของการแลกเปลี่ยนกัน มีความสัมพันธ์โดยตรงกับระยะทางระหว่างบ้านของบุตรกับของบิดามารดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้อาหารหรือเสื้อผ้าแก่กันทุกวันหรือทุกอาทิตย์ มักจะจำกัดในหมู่บุตรที่อยู่ในชุมชนหรือหมู่บ้านเดียวกัน โดยเฉพาะบุตรที่อยู่บ้านติดกันหรือใกล้กัน กว่าหนึ่งในสี่ของบุตรที่อยู่ติดกับบิดามารดาสูงอายุให้อาหารหรือเสื้อผ้าแก่บิดามารดาทุกวัน และเกือบครึ่งหนึ่งให้อย่างน้อยอาทิตย์ละหนึ่งครั้ง ผลดังกล่าวพิสูจน์ว่าบ้านของบุตรและบิดามารดาน่าจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน สำหรับบุตรที่อยู่นอกหมู่บ้าน/ชุมชน การแลกเปลี่ยนอาหารหรือเสื้อผ้าจะทำบ่อยครั้งน้อยกว่า ส่วนใหญ่เป็นการให้กันปีละครั้ง ซึ่งสะท้อนการคงอยู่ของการปฏิบัติตามประเพณีสงกรานต์ที่ยังยึดถือปฏิบัติกันทั่วไปว่า บุตรหลานหรือผู้อ่อนอาวุโสที่อยู่ไกลจะกลับไปเยี่ยมบ้านอย่างน้อยปีละครั้งในช่วงเวลาดังกล่าวและแสดงความเคารพระลึกถึงคุณบิดามารดาด้วยการนำอาหารและสิ่งของไปให้ พร้อมกับการทำพิธีรดน้ำดำหัวขอพร

ข้อมูลเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนค่านี้นั้น ถ้ามักกับบุตรทุกคนรวมทั้งบุตรที่อยู่ในบ้านเดียวกับผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจะถูกถามว่าได้ให้และรับเงินจากบุตรแต่ละคนในรอบปีที่ผ่านมาหรือไม่ ถ้าได้ จำนวนเงินที่ให้ และรับทั้งหมดตลอดปีมากกว่า 1,000 บาทหรือไม่ ผลแสดงในตารางที่ 6 ซึ่งพบว่า การให้เงินแก่กันนั้นเป็นไปทั้งสองทิศทาง แม้ว่าบุตรมักจะเป็นผู้ให้มากกว่ารับจากบิดามารดาสูงอายุ และความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่อยู่ของบุตรกับร้อยละทำให้เงิน (ไม่จำกัดจำนวน) แก่บิดามารดาไม่ค่อยชัดเจน แต่ถ้าเป็นการให้เงินมากกว่า 1,000 บาทขึ้นไป พบว่าบุตรที่อยู่ในบ้านเดียวกับบิดามารดาและบุตรที่อยู่ไกลที่สุด (คืออยู่จังหวัดอื่น) เป็นกลุ่มที่มีร้อยละที่ให้เงิน 1,000 บาทขึ้นไป แก่บิดามารดาสูงอายุมากกว่าบุตรกลุ่มอื่นๆ การที่บุตรซึ่งอยู่ไกลมาก (จังหวัดอื่น) มีร้อยละที่ให้เงิน 1,000 บาทขึ้นไปแก่บิดามารดาสูงอายุสูง อาจเนื่องจากบุตรเหล่านี้รู้สึกว่าตนเองไม่สามารถนำอาหารหรือเสื้อผ้าหรือมาดูแลบิดามารดาได้บ่อยครั้ง เท่ากับบุตรที่อยู่ใกล้ จึงทดแทนด้วยการให้เป็นเงินจำนวนหนึ่ง ส่วนการที่บุตรซึ่งอยู่ในบ้านเดียวกับบิดามารดาสูงอายุ มีสัดส่วนที่ให้เงิน 1,000 บาทขึ้นไป แก่บิดามารดาสูง น่าจะเป็นการให้เพื่อช่วยหรือเป็นค่าใช้จ่ายภายในบ้านมากกว่า

การตีความข้างต้นนี้ สอดคล้องกับแบบแผนที่พบเกี่ยวกับการรับเงินจากบิดามารดาสูงอายุ เนื่องจากเมื่อบิดามารดาเข้าสู่วัยสูงอายุ หน้าที่รับผิดชอบของบุตรซึ่งถือเป็นบรรทัดฐานคือการเกื้อหนุนจากบุตรไปสู่บิดามารดาแทนที่จะเป็นตรงกันข้าม ลักษณะของการช่วยกันออกค่าใช้จ่ายในบ้านก็น่าจะอยู่ในทิศทางเดียวกัน บิดามารดาสูงอายุอาจมีส่วนให้เงินบุตรบ้างแต่น้อยกว่า อย่างไรก็ตาม สำหรับบุตรที่อยู่ทีอื่นอาจไม่ได้รับเงินจากบิดามารดา เป็นการช่วยค่าใช้จ่าย ผลการวิจัยพบแบบแผนดังกล่าว คือ บุตรที่อยู่บ้านเดียวกับบิดามารดา มีแนวโน้มจะได้รับเงินจำนวนใดจำนวนหนึ่ง หรือเงิน 1,000 บาทขึ้นไปจากบิดามารดามากกว่าบุตรกลุ่มอื่นๆ อย่างไรก็ตาม บุตรที่อยู่ทีอื่นมีร้อยละที่ได้รับเงินจากบิดามารดาไม่ต่างกัน ไม่ว่าบุตรนั้นจะอยู่ที่ไหน (ใกล้หรือไกล)

ตารางที่ 7 แสดงผลการศึกษาที่กลับมาใช้บิดามารดาสูงอายุเป็นหน่วยของการวิเคราะห์ โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างแบบของการอยู่อาศัยกับการติดต่อ และการรับการเกื้อหนุนด้านวัตถุจากบุตรที่อยู่ทีอื่น โดยใช้ข้อมูลจาก SECAPT และ SWET เนื่องจากผู้สูงอายุที่ไม่มีบุตรอยู่ทีอื่น จะไม่มีบุตรสำหรับการติดต่อหรือส่งสิ่งของมาให้ ดังนั้นการศึกษาจึงจำกัดเฉพาะผู้สูงอายุที่มีบุตรอยู่ทีอื่น อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกต (ซึ่งแสดงในตารางที่ 7) ว่าในกลุ่มผู้สูงอายุทั้งหมด ร้อยละที่มีบุตรอยู่ทีอื่นจะแตกต่างกันตามแบบของการอยู่อาศัย โดยกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่กับคนอื่น (นอกเหนือจากบุตรหรือคู่สมรส) เท่านั้น จะมีสัดส่วนที่มีบุตรอยู่ทีอื่นต่ำกว่าร้อยละ 90

ผลจาก SWET ชี้ว่าผู้สูงอายุที่มีบุตรอยู่ทีอื่น และไม่ได้อยู่บ้านเดียวกับบุตรไม่น้อยอยู่บ้านติดกันกับบุตร (ร้อยละ 38) โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวมีร้อยละ 45 อยู่บ้านติดกันกับบุตร นอกจากนี้ ทั้งผู้สูงอายุที่อยู่กับบุตรและไม่ได้อยู่กับบุตรที่มีบุตรอยู่ทีอื่น ส่วนใหญ่ (เกือบ

ร้อยละ 70) มีบุตรอยู่ในหมู่บ้าน/ชุมชนเดียวกับตน ความแตกต่างในเรื่องดังกล่าวตามกลุ่มรูปแบบการอยู่อาศัย จากข้อมูล SECAPT และ SWET พบเหมือนกัน ข้อมูลเกี่ยวกับการติดต่อกับบุตรพบว่าในทุกรูปแบบการอยู่อาศัยผู้สูงอายุไม่น้อย พบปะหรือติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่ยื่นบ่อยครั้ง ทั้งใน SECAPT และ SWET ผู้สูงอายุ (ที่มีบุตรอยู่ที่อื่น) ในทุกรูปแบบการอยู่อาศัย ยกเว้นผู้สูงอายุที่อยู่กับ “คนอื่น” ส่วนใหญ่จะพบปะติดต่อกับบุตรทุกวัน โดยร้อยละที่พบปะติดต่อกับบุตรทุกวัน ใน SWET สูงกว่าของ SECAPT ถ้านับการติดต่อกันทุกสัปดาห์หรือทุกเดือน พบว่าผู้สูงอายุและบุตรมีระดับการพบปะหรือติดต่อกันค่อนข้างสูง

โดยรวม ไม่พบความแตกต่างในระดับการติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่ยื่น หรือบุตรที่อยู่บ้านติดกัน หรือหมู่บ้าน/ชุมชนเดียวกันระหว่างผู้สูงอายุที่อยู่กับบุตรและที่ไม่ได้อยู่กับบุตร อย่างไรก็ตาม ผลที่พบชี้ว่ามีผู้สูงอายุน้อยมาก (รวมทั้งผู้สูงอายุที่ไม่ได้อยู่กับบุตร) ที่ถูกโดดเดี่ยวจากบุตร

นอกจากการมีการติดต่อกับบุตรที่อยู่ที่ยื่น ผู้สูงอายุบางส่วนได้รับอาหารหรือเสื้อผ้าจากบุตรอย่างน้อย 1 คนค่อนข้างบ่อย การพบว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้อยู่กับบุตร มักได้รับอาหารหรือเสื้อผ้าทุกวัน หรือทุกสัปดาห์จากบุตรมากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่กับบุตร ซึ่งน่าจะมีการชดเชยบางส่วนจากบุตรที่อยู่ที่ยื่น แต่ในอีกแง่หนึ่ง โอกาสที่บิดามารดาสูงอายุจะรับเงินช่วยเหลือจากบุตรที่อยู่ที่ยื่นดูเหมือนจะไม่ต่างกัน ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์การอยู่อาศัยแบบใด

นอกเหนือการติดต่อหรือพบปะกับบุตรแล้ว การติดต่อกับเครือญาติอื่นๆ ก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการเกื้อหนุนทางสังคมของผู้สูงอายุ ตารางที่ 8 สรุปข้อมูลบางส่วนเกี่ยวกับการติดต่อกันระหว่างผู้สูงอายุที่มีญาติที่อยู่ที่ยื่นและผู้สูงอายุและญาติประเภทต่างๆที่ไม่ได้อยู่บ้านเดียวกันจาก SWET ผลที่เสนอมีทั้งใช้ฐานจากผู้สูงอายุทั้งหมดโดยไม่คำนึงว่าผู้สูงอายุนั้น จะมีญาติแต่ละประเภทหรือไม่ หรือมีญาติแต่ละประเภทที่อยู่ที่ยื่นหรือไม่ ผลที่น่าเสนอแยกระหว่างผู้สูงอายุที่อยู่บ้านเดียวกับบุตร กับผู้สูงอายุที่ไม่ได้อยู่บ้านเดียวกับบุตร ทั้งนี้เพื่อจะสามารถบอกได้ว่าการอยู่บ้านเดียวกับบุตรทดแทนการพบปะติดต่อกับญาติประเภทต่างๆ หรือไม่

โดยทั่วไป ร้อยละที่ติดต่อกับญาติแต่ละประเภท แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างผู้สูงอายุที่อยู่บ้านเดียวกับบุตร และผู้สูงอายุที่ไม่ได้อยู่บ้านเดียวกับบุตร นอกจากนี้ในผู้สูงอายุที่มีญาติที่อยู่ที่ยื่น ส่วนใหญ่ก็มีการติดต่อกับญาติทุกประเภท ยกเว้นญาติอื่นๆอย่างน้อยปีละครั้ง ผู้สูงอายุนั้นมีพี่น้องประมาณสองในห้าพบปะหรือติดต่อกับพี่น้องทุกเดือนภาพโดยรวมที่ได้จากผลที่แสดงในตารางที่ 6 คือ ผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่ยังคงมีการติดต่อกับญาติประเภทต่างๆ แม้ว่าส่วนใหญ่แล้วบุตรยังคงเป็นหลักในระบบการเกื้อหนุนโดยครอบครัว ญาติอื่นๆ ก็เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายครอบครัวอย่างกว้างๆ ของการเกื้อหนุนทางสังคม

4. สรุปและอภิปราย

ข้อมูลเกี่ยวกับแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุจากการสำรวจและสำมะโนประชากรและความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุกับการแลกเปลี่ยนด้านวัตถุ และการติดต่อกับบุตร ชีวครอบครัวไทยยังคงทำหน้าที่ในการดูแลและเกื้อหนุนผู้สูงอายุอย่างกว้างขวาง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรในช่วงเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมา ระบบครอบครัวที่ให้การเกื้อหนุนดูแลผู้สูงอายุยังคงอยู่ในสังคมไทย แม้ว่าความแตกต่างในตัวอย่างและวิธีการเก็บข้อมูลจากแหล่งต่างๆที่ใช้ ทำให้สรุปอย่างแน่นอนไม่ได้ก็ตาม แต่ข้อมูลที่มีอยู่ก็ชี้แนะว่าระดับการอยู่บ้านเดียวกับบุตร (ตามคำนิยามที่ใช้) อย่างน้อย 1 คน อาจลดลงเล็กน้อย แต่นั่นไม่ได้แสดงว่าระบบการเกื้อหนุนโดยครอบครัวจะเสื่อมถอยลง เพราะระดับการติดต่อกับทุกวันระหว่างบิดามารดาสูงอายุกับบุตรอยู่ที่อื่น ได้ชัดเจนการลดระดับการอยู่บ้านเดียวกับบุตรที่พบว่าลดลงได้เกือบทั้งหมด ผลการวิจัยที่พบสะท้อนแนวโน้มการซื้อความเป็นส่วนตัวสำหรับคนทั้งสองรุ่นอายุ โดยการตั้งครัวเรือนใหม่ที่อยู่ใกล้ๆ กัน ซึ่งทำได้ง่ายขึ้นจากการมีรายได้เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันยังคงไว้ซึ่งระยะทางที่ใกล้กันพอที่บุตรจะดูแลเกื้อหนุนบิดามารดาตามที่ประเพณีคาดหวัง

ตารางที่ 9 ซึ่งรวมข้อมูลแบบการอยู่อาศัยอย่างละเอียดของประชากรสูงอายุในครัวเรือนกลุ่มบุคคล (collective households) จากสำมะโนประชากรปี พ.ศ.2533 เข้ากับข้อมูลการติดต่อกับการให้เงินจากคนรุ่นอายุน้อยแก่ผู้สูงอายุใน SWET แสดงว่าหน้าที่ของระบบครอบครัวในการดูแลและเกื้อหนุนผู้สูงอายุในประเทศไทยยังปรากฏอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ เพียงร้อยละ 1.8 ของผู้สูงอายุอยู่ในครัวเรือนกลุ่มบุคคลหรือครัวเรือนสถาบัน ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 98) ของผู้สูงอายุเหล่านั้นเป็นพระที่อยู่ในวัด สำมะโนประชากรไม่ได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับระยะเวลาที่ผู้สูงอายุชายเป็นพระหรือเหตุผลที่มาบวชเป็นพระ อย่างไรก็ตาม ก็อาจกล่าวได้ว่าส่วนใหญ่การมาบวชเป็นพระ บวชด้วยเหตุผลอื่นมากกว่าเหตุผลเพราะครอบครัวไม่ดูแลเกื้อหนุน จากผลการศึกษาในส่วนที่แล้ว ซึ่งพบว่าระดับที่อยู่บ้านเดียวกับบุตรระหว่างผู้สูงอายุชายและหญิงแตกต่างกันน้อยมาก (ดูตารางที่ 2) ดังนั้น ถ้าการมาอยู่วัดเป็นเพราะระบบครอบครัวล้มเหลว ก็น่าจะพบสัดส่วนที่มาอยู่วัดไม่แตกต่างกันมากระหว่างเพศชายและหญิง แต่ที่พบกลับเป็นว่าเพศชายมีสัดส่วนที่อยู่วัดสูงกว่าเพศหญิงอย่างมาก⁽⁸⁾ ดังนั้น แม้แต่ผู้สูงอายุที่มาอยู่ในครัวเรือนสถาบันซึ่งมีสัดส่วนเพียงเล็กน้อยนี้ ก็ไม่ได้แสดงว่าระบบครอบครัวไทยในการเกื้อหนุนผู้สูงอายุล้มเหลว

ในกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนบุคคล การแยกแยะระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุที่มีบุตรมีชีวิตกับกลุ่มที่ไม่มีบุตรมีประโยชน์ที่จะให้เห็นถึงว่าครอบครัวล้มเหลวหรือไม่ เนื่องจากรูปแบบการอยู่อาศัยและการแลกเปลี่ยนการเกื้อหนุนของผู้สูงอายุที่มีบุตรมีชีวิต จะแตกต่างจากผู้สูงอายุที่ไม่มีบุตร ในแต่ละกลุ่มของผู้สูงอายุในครัวเรือนบุคคลที่มีบุตรมีชีวิต และที่ไม่มีบุตร ได้จัดกลุ่มการดูแลเกื้อหนุนผู้สูงอายุโดยครอบครัวตามลำดับขั้นในลักษณะที่จะแสดงรูปแบบบรรทัดฐานซึ่งเป็นที่นิยมจากมาก

ไปน้อย ดังนั้นสถานการณ์ที่บุตรซึ่งเป็นผู้ใหญ่มีบทบาทสำคัญในการดูแลบิดามารดาสูงอายุจะถูกจัดให้มาก่อนสถานการณ์ที่ญาติอื่นๆจะมีบทบาทการดูแลเกื้อหนุน เนื่องจากบุตรที่ยังเยาว์ (ในที่นี้ นิยามว่า คือบุตรที่อายุต่ำกว่า 18 ปี) มักไม่อยู่ในฐานะที่จะให้การเกื้อหนุนอย่างมีนัยสำคัญ (ในแง่ ความรับผิดชอบในครัวเรือน หรือการหารายได้เข้าบ้าน) ดังนั้นบุตรที่ยังเยาว์จะถูกจัดให้เป็นกลุ่ม ที่ยังต้องเป็นผู้รับ หรือยังเป็นภาระที่บิดามารดาสูงอายุต้องดูแล ในลำดับขั้นของระบบการเกื้อหนุน โดยครอบครัว ภายในแต่ละกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนสถาบัน (ทั้งที่มีบุตร และไม่มีบุตร) ผู้สูง อายุแต่ละคนจะถูกจัดให้เข้าอยู่ในกลุ่มแรกที่ตนเองเข้าข่าย

ผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 94) เป็นผู้สูงอายุที่มีบุตรและอยู่ในครัวเรือนบุคคล ส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุเหล่านี้อยู่กับบุตรที่เป็นผู้ใหญ่ (อายุ 18 ปีหรือมากกว่า) ในกลุ่มที่ไม่ได้อยู่ กับบุตรที่เป็นผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่ถ้าไม่อยู่ติดกันกับบุตรก็พบปะบุตรทุกวัน ทั้งสามกลุ่มนี้รวมกัน คิดเป็นร้อยละ 90 ของผู้สูงอายุที่มีบุตร ส่วนที่เหลือร้อยละ 10 นั้น บางส่วนอยู่กับญาติอื่นที่เป็น ผู้ใหญ่ (ซึ่งน่าจะทำหน้าที่ภายในครัวเรือนเสมือนบุตรที่อยู่กับผู้สูงอายุ) และกว่าครึ่งอยู่กับคู่สมรส เพียงร้อยละ 2 เท่านั้นของผู้สูงอายุมีบุตรที่อยู่กับบุตรผู้เยาว์หรือญาติผู้เยาว์หรืออยู่โดยลำพังจริงๆ แม้ในร้อยละ 10 ของผู้สูงอายุที่ไม่ได้อยู่กับบุตร หรือไม่ได้อยู่บ้านติดกับบุตร และไม่ได้พบปะ บุตรทุกวัน ก็ไม่จำเป็นว่าผู้สูงอายุเหล่านี้จะถูกตัดออกจากเกื้อหนุนของบุตร เพราะสามในสี่ของ ผู้สูงอายุเหล่านี้รายงานว่าได้รับเงินจากบุตร 1,000 บาทขึ้นไป

ข้อมูลจาก SWET ยังแสดงว่าส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุที่ไม่มีบุตร ซึ่งเป็นกลุ่มเล็ก (คิด เป็นร้อยละ 4.3 ของผู้สูงอายุทั้งหมด) ก็ยังรวมอยู่ในระบบเกื้อหนุนโดยครอบครัว กล่าวคือ เกือบ สองในสาม (ร้อยละ 61) ของผู้สูงอายุที่ไม่มีบุตรอยู่บ้านเดียวกับญาติที่เป็นผู้ใหญ่ ที่เหลืออยู่กับ คู่สมรส มีเพียงร้อยละ 18 ที่อยู่กับญาติผู้เยาว์หรืออยู่คนเดียวจริงๆ และก็เช่นกัน การจะคิดว่าผู้สูง อายุเหล่านี้ทั้งหมดอยู่นอกระบบการเกื้อหนุนโดยครอบครัวอาจจะไม่ถูกต้องนัก เพราะกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 53) ของผู้สูงอายุกลุ่มเล็กๆ นี้รายงานว่าพบปะกับพี่น้องทุกวัน

ภาพโดยรวมของข้อมูลที่น่าสนใจในตารางที่ 8 แสดงว่าระบบการเกื้อหนุนผู้สูงอายุโดย ครอบครัว ยังปรากฏอยู่อย่างกว้างขวางในสังคมไทย แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม อาจทำให้สถานการณ์ในอนาคตเปลี่ยน แต่เท่าที่พบยังไม่มียุทธศาสตร์แสดงว่าผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง โดยบุตรหรือญาติอย่างกว้างขวางจะมาถึงในอนาคตอันใกล้ อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่า ผู้สูงอายุไทยจะไม่ประสบปัญหาารุนแรงทางเศรษฐกิจ หรือจะได้เข้าถึงบริการต่างๆ ที่ไม่ได้มาจาก ครอบครัว เช่น บริการด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งจำเป็นต่อการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุ แต่หมายความว่าโครงการต่างๆ ที่มีขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุไทยหลายโครงการควรพิจารณาให้ ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ โดยในความดูแลที่ต้องการความช่วยเหลือ มากกว่าจะมุ่ง เฉพาะผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งจริงๆ จากบุตรและเครือญาติ

เชิงอรรถ

1. SWET เป็นโครงการร่วมดำเนินการโดยกระทรวงสาธารณสุข, สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยความสนับสนุนทางวิชาการจาก Population Studies Centers of the University of Michigan
2. SECAPT เป็นโครงการสำรวจผู้สูงอายุ ซึ่งดำเนินการโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ.2529 อันเป็นโครงการวิจัยหนึ่งในโครงการประชากรอาเซียนขั้นที่สาม (The ASEAN Population Program, Phase III)
3. สำมะโนประชากรประเทศไทย พ.ศ.2523 และ 2533 มีคำถามโดยตรงเกี่ยวกับจำนวนบุตร (ที่สตรีเป็นผู้ให้กำเนิด) ที่อยู่ในบ้านเดียวกัน จำนวนบุตรที่อยู่อื่น และจำนวนบุตรที่ตาย แม้ว่าวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลดังกล่าว เพื่อจะใช้ประมาณระดับเจริญพันธุ์และการตายก็ตาม แต่ก็สามารถนำข้อมูลนี้มาใช้ศึกษาระดับการอยู่บ้านเดียวกับบุตรของสตรี อย่างไรก็ตาม สำมะโนประชากร ไม่ได้เก็บข้อมูลเช่นเดียวกันนี้สำหรับผู้ชาย
4. ถ้าผลที่ได้จะมีความแม่นยำอยู่ที่กลุ่มผู้สูงอายุชายเป็นหลัก เช่น จากสำมะโนประชากรปี 2533 พบว่าร้อยละ 91 ของประชากรที่อยู่ในครัวเรือนกลุ่มบุคคล เป็นเพศชาย ดังนั้น ร้อยละของประชากรชายอายุ 60 ปีหรือมากกว่าที่อาศัยในครัวเรือนกลุ่มบุคคลสูงกว่าของประชากรหญิงสูงอายุอย่างมาก (ร้อยละ 3.5 เปรียบเทียบกับร้อยละ 0.3) เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98) ของผู้สูงอายุชายเหล่านี้อาศัยอยู่ที่วัด และร้อยละ 96 ของผู้สูงอายุชายในวัดเป็นพระ สำหรับประชากรหญิงในครัวเรือนกลุ่มบุคคล พบว่าร้อยละ 64 อาศัยอยู่ที่วัด แม้ว่าสำมะโนประชากรจะไม่ได้มีข้อมูลโดยตรงที่ระบุว่าสตรีเหล่านั้นเป็นซีกก็ตาม แต่ก็อาจอนุมานได้ว่าส่วนใหญ่ของสตรีสูงอายุในวัดน่าจะเป็นชี
5. บางกรณี ผู้สูงอายุที่อยู่บ้านเดียวกับบุตร อยู่กับบุตรที่ยังเป็นผู้เยาว์ อย่างไรก็ตาม สัดส่วนของผู้สูงอายุที่อยู่บ้านเดียวกับบุตรที่เป็นผู้เยาว์นั้นต่ำมาก เช่นใน SWET พบว่าไม่ถึงร้อยละ 2 ของครัวเรือนของผู้สูงอายุที่มีบุตรอยู่ด้วย ไม่มีบุตรที่อายุอย่างน้อย 15 ปี หรือมากกว่า และไม่ถึงร้อยละ 3 ไม่มีบุตรอายุอย่างน้อย 18 ปีหรือมากกว่า
6. ในรายงานฉบับนี้ คำนิยามของเขตเมือง คือเขตเทศบาลเมือง ซึ่งนิยามโดยกระทรวงมหาดไทย และกรุงเทพมหานคร
7. การอยู่ในชุมชนเดียวกัน หมายถึง การอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันสำหรับเขตชนบท และการอยู่ในละแวกบ้านเดียวกันสำหรับเขตเมือง
8. เพียงร้อยละ 9.3 ของผู้สูงอายุในครัวเรือนกลุ่มบุคคลเท่านั้นที่เป็นผู้หญิง

ตารางที่ 1 ร้อยละที่ไม่มีบุตร และร้อยละที่อยู่บ้านเดียวกับบุตรในกลุ่มผู้สูงอายุ จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ประเทศไทย

แหล่งข้อมูล	%	% ที่อยู่บ้านเดียวกับบุตรใน		%	%
		ไม่มีบุตร ^{ก)}	ผู้สูงอายุทั้งหมด		
สำมะโน (ผู้หญิงเท่านั้น)					
2523	7.1	76.2	82.0	n.a.	n.a.
2533	6.7	76.8	82.3	n.a.	n.a.
สำรวจ					
2529	3.5	76.9	79.7	4.3	6.7
2537	3.5	72.8	75.4	3.6	11.6
2538	4.4	70.9	74.2	4.3	11.9

หมายเหตุ: ข้อมูลจากการสำรวจต่างๆ เป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนบุคคลเท่านั้น ส่วนข้อมูลจากสำมะโน รวมผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือน บุคคล และครัวเรือนกลุ่มบุคคล ผลจากการสำรวจของ NSO ปี 2538 มาจากรายงานของ Knodel, Amornsirisomboon and Khiewyoo, 1997

ก) ใน SECAPT, NSO และ SWET บุตร รวมบุตรของตนเอง บุตรเลี้ยง และบุตรบุญธรรม ส่วนบุตรในสำมะโนประชากร เป็นบุตรของตนเองเท่านั้น

ตารางที่ 2 มาตรการวัดต่างๆ เกี่ยวกับการอยู่อาศัยกับบุตรของผู้สูงอายุที่มีบุตรมีชีวิตอย่างน้อย 1 คน ประเทศไทย พ.ศ.2529 และ 2538

มาตรการและ แหล่งข้อมูล	รวม	เพศ		อายุ		เขตที่อยู่อาศัย	
		ชาย	หญิง	60-69	70+	เมือง	ชนบท
% ที่อยู่บ้านเดียวกับบุตร							
2529	79.7	79.3	79.9	82.3	75.6	81.9	79.2
2538	74.2	75.0	73.4	73.8	74.8	80.0	72.9
% ที่อยู่บ้านเดียวกับบุตร หรือบ้านติดกันกับบุตร							
2538	84.0	84.8	83.3	82.8	86.0	84.7	83.9
% ที่อยู่บ้านเดียวกับบุตร หรือพบปะบุตรทุกวัน							
2529	90.7	89.8	91.4	91.2	90.0	87.5	91.4
2538	89.8	90.5	89.2	89.3	90.6	88.6	90.0

หมายเหตุ: ผลที่แสดงเป็นผู้สูงอายุในครัวเรือนบุคคล และบุตร รวมบุตรของตนเอง บุตรเลี้ยง และบุตรบุญธรรม

ตารางที่ 3 การกระจายร้อยละของผู้สูงอายุตามการอยู่อาศัย จำแนกตามเพศ ประเทศไทยปี 2529 และปี 2538

การอยู่อาศัย (อยู่กับใคร)	รวม		ชาย		หญิง	
	SECAPT	SWET	SECAPT	SWET	SECAPT	SWET
	2529	2538	2529	2538	2529	2538
อยู่คนเดียว	4.3	4.3	3.6	2.3	4.8	5.5
อยู่กับคู่สมรสเท่านั้น	6.7	11.9	9.3	14.5	4.9	9.7
อยู่กับบุตรเท่านั้น	4.9	5.2	2.8	3.0	6.3	7.1
อยู่กับคนอื่นเท่านั้น	6.8	7.1	3.7	2.3	9.0	11.2
อยู่กับคู่สมรสและบุตร	11.6	12.5	18.8	18.9	6.6	7.1
อยู่กับคู่สมรสและคนอื่นๆ	5.3	5.7	6.8	7.6	4.3	4.2
อยู่กับบุตรและคนอื่นๆ	31.8	22.9	14.7	10.8	43.8	33.1
อยู่กับคู่สมรสและบุตร และคนอื่นๆ	28.6	30.3	40.4	40.0	20.3	22.1
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
รวมร้อยละที่อยู่กับบุตร	76.9	70.9	76.7	72.7	77.0	69.4
รวมร้อยละที่อยู่กับคู่สมรส	52.2	60.0	75.3	81.0	39.1	43.1
รวมร้อยละที่อยู่กับคนอื่นๆ	72.5	66.0	65.6	60.7	78.1	70.6

หมายเหตุ: ผลที่เสนอเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนบุคคล บุตรรวม บุตรตนเอง บุตรเลี้ยง และบุตรบุญธรรม

ตารางที่ 3.1 มาตรการบางมาตรการของแบบการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ จำแนกตามอายุ เพศ และ
เขตที่อาศัย ประเทศไทย SWET 2538

มาตรการ	รวม	เพศ		อายุ		เขตที่อาศัย	
		ชาย	หญิง	60-69	70+	เมือง	ชนบท
อยู่คนเดียว	4.3	2.9	5.5	3.7	5.3	3.6	4.5
อยู่กับคู่สมรสเท่านั้น	11.9	14.5	9.7	13.3	9.6	6.6	13.0
อยู่กับคู่สมรส (อาจมี หรือไม่มีคนอื่นอยู่ด้วย)	60.4	81.0	43.1	69.0	46.3	51.8	62.3
อยู่ในครัวเรือน 3 รุ่นอายุ อยู่กับ:	47.0	44.7	49.0	45.0	50.3	48.5	46.7
บุตร	70.9	72.9	69.4	70.5	71.7	76.6	69.7
บุตรอายุ 18+	69.0	69.4	68.6	68.3	70.1	75.8	67.5
บุตรโสด	33.2	41.5	26.2	38.7	24.2	45.0	30.6
บุตรสมรส	50.7	47.0	53.8	46.9	56.9	51.9	50.4
บุตรชาย	36.3	40.8	32.5	38.7	32.3	49.4	33.4
บุตรสาว	49.3	50.4	48.4	49.4	49.3	55.8	47.9
บุตรชายโสด	20.5	26.7	15.2	25.5	12.3	28.2	18.7
บุตรสาวโสด	20.0	24.5	16.3	22.7	15.7	33.2	17.1
บุตรชายสมรส	19.6	19.6	19.6	18.0	22.3	28.8	17.6
บุตรสาวสมรส	33.8	31.0	36.2	32.2	36.6	30.6	34.6
อัตราส่วนการอยู่กับบุตรสาว							
โสดต่อบุตรชายโสด	0.98	0.92	1.07	0.89	1.28	1.18	0.91
อัตราส่วนการอยู่กับบุตรชาย							
สมรสต่อบุตรชายสมรส	1.72	1.58	1.85	1.79	1.64	1.06	1.97

หมายเหตุ: ผลที่เสนอเป็นผู้สูงอายุในครัวเรือนบุคคล บุตร รวมบุตรของตนเอง บุตรเลี้ยง และ
บุตรบุญธรรม ครัวเรือน 3 รุ่นอายุ รวมผู้ให้สัมภาษณ์ที่อยู่กับบุตร และหลาน หรือ
ผู้ให้สัมภาษณ์ที่อยู่กับพ่อแม่ และบุตรหรือหลาน

ตารางที่ 4 ความเป็นสัดส่วนของตนเอง และความอึดทึกของบ้านเรือนของผู้สูงอายุ จำแนกตาม
แบบการอยู่อาศัย และเขตที่อยู่อาศัย ประเทศไทย SWET 2538

แบบการอยู่อาศัย และเขตที่อยู่อาศัย	% ที่เห็นว่าบ้านที่ อยู่มีความเป็นสัดส่วน เป็นส่วนเพียงพอ	ระดับของการมีเสียงรบกวน ในบ้านที่อยู่		
		เงียบ	เฉยๆ	อึดทึก
รวมผู้สูงอายุทั้งหมด				
อยู่คนเดียว	98.9	85.9	9.7	4.4
อยู่กับคู่สมรสเท่านั้น	99.1	84.6	10.8	4.6
อยู่กับบุตรเท่านั้น	94.8	76.4	16.7	6.9
อยู่กับคนอื่นเท่านั้น	96.8	83.4	11.4	5.2
อยู่กับคู่สมรสและบุตร	96.3	77.4	16.2	6.4
อยู่กับคู่สมรสและคนอื่น	97.9	77.5	15.0	7.5
อยู่กับบุตรและคนอื่น	94.6	74.6	16.0	9.3
อยู่กับคู่สมรส บุตร และคนอื่น	96.3	74.5	15.8	9.8
รวม	96.4	77.5	14.7	7.8
ผู้สูงอายุในเมือง				
อยู่คนเดียว	98.7	78.5	12.5	9.0
อยู่กับคู่สมรสเท่านั้น	98.0	63.9	17.4	18.7
อยู่กับบุตรเท่านั้น	95.8	64.1	26.0	9.2
อยู่กับคนอื่นเท่านั้น	92.7	72.9	21.3	5.8
อยู่กับคู่สมรสและบุตร	92.3	67.7	16.6	15.7
อยู่กับคู่สมรสและคนอื่น	94.1	76.1	10.5	13.4
อยู่กับบุตรและคนอื่น	92.1	59.8	23.3	17.0
อยู่กับคู่สมรส บุตร และคนอื่น	90.9	59.5	22.2	18.3
รวม	92.9	64.0	20.6	15.4

ตารางที่ 4 (ต่อ)

แบบการอยู่อาศัย และเขตที่อยู่อาศัย	% ที่เห็นว่าบ้านที่ อยู่มีความเป็นสัด เป็นส่วนเพียงพอ	ระดับของการมีเสียงรบกวน ในบ้านที่อยู่		
		เงียบ	เฉยๆ	อีกทีก็
ผู้สูงอายุในชนบท				
อยู่คนเดียว	99.0	87.2	9.2	3.6
อยู่กับคู่สมรสเท่านั้น	99.2	87.0	10.0	3.0
อยู่กับบุตรเท่านั้น	94.6	79.5	14.1	6.4
อยู่กับคนอื่นเท่านั้น	98.0	86.3	8.6	5.1
อยู่กับคู่สมรสและบุตร	97.4	79.8	16.1	4.1
อยู่กับคู่สมรสและคนอื่น	98.5	77.7	15.8	6.4
อยู่กับบุตรและคนอื่น	95.4	79.0	13.9	7.1
อยู่กับคู่สมรส บุตร และคนอื่น	97.3	77.2	14.6	8.2
รวม	97.2	80.4	13.4	8.2

หมายเหตุ: ผลที่แสดงเป็นผู้สูงอายุในครัวเรือนบุคคล บุตรรวมบุตรของตนเอง บุตรเลี้ยง และ
บุตรบุญธรรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 ตัวชี้วัดคุณภาพของบ้านและสิ่งของใช้ในครัวเรือนของผู้สูงอายุ จำแนกตามแบบการอยู่อาศัย และเขตที่อยู่อาศัย

ตัวชี้วัดคุณภาพ	เขตที่อยู่อาศัย และแบบการอยู่อาศัย							
	เมือง				ชนบท			
	อยู่กับบุตร ^ก	อยู่กับคู่สมรสเท่านั้น	อยู่คนเดียว	อื่นๆ ^ข	อยู่กับบุตร ^ก	อยู่กับคู่สมรสเท่านั้น	อยู่คนเดียว	อื่นๆ ^ข
ตัวชี้วัดคุณภาพของบ้าน								
% บ้านปลูกแข็งแรงดี	66	73	50	53	52	46	34	39
% มีส้วม	99	97	98	98	95	87	73	87
ร้อยละที่อยู่ในครัวเรือนที่มี:								
ทีวีสี	95	92	63	87	65	53	28	62
วิดีโอ	54	33	8	34	10	6	2	7
รถจักรยานยนต์	55	39	8	36	58	27	7	38
รถยนต์, ปิกอัพ	45	28	30	30	15	6	1	5
ตู้เย็น	92	83	67	81	52	36	18	42
เครื่องปรับอากาศ	30	24	9	28	1	2	1	0
โทรศัพท์	63	63	33	51	5	4	2	3

หมายเหตุ: ผลที่แสดงเป็นผู้สูงอายุในครัวเรือนบุคคล บุตรรวม บุตรของตนเอง บุตรเลี้ยง และบุตรบุญธรรม

- ก) อยู่กับบุตรอย่างน้อย 1 คน โดยไม่คำนึงว่ามีคนอื่นในครัวเรือนหรือไม่
- ข) อยู่กับคนอื่นๆที่ไม่ใช่บุตรหรือคู่สมรส
- ค) ประเมินโดยนักสำรวจ

ตารางที่ 6 การแลกเปลี่ยนอาหาร/เสื้อผ้า และเงินระหว่างบิดามารดาสูงอายุและบุตร จำแนกตาม
สถานที่อยู่ของบุตรประเทศไทย SWET 2538

	ที่อยู่ของบุตร				
	บ้าน เดียวกัน	บ้าน ติดกัน	ชุมชน เดียวกัน	จังหวัด เดียวกัน	ที่อื่นๆ
% ที่ให้อาหาร/เสื้อผ้าแก่บิดามารดา สูงอายุอย่างน้อย					
ทุกวัน	X	27.8	9.1	2.7	0.5
ทุกสัปดาห์	X	49.4	29.2	12.9	2.0
ทุกเดือน	X	61.2	46.7	32.7	12.0
ทุกปี	X	81.0	76.1	72.6	66.3
% ที่ได้รับอาหาร/เสื้อผ้าจาก บิดามารดาสูงอายุอย่างน้อย					
ทุกวัน	X	10.6	4.6	1.5	0.1
ทุกสัปดาห์	X	20.3	13.2	4.6	0.5
ทุกเดือน	X	26.2	21.1	11.4	3.3
ทุกปี	X	33.6	32.1	25.4	22.2
% ที่ให้บิดามารดาสูงอายุ:					
เงิน (ไม่จำกัดจำนวน)	59.7	60.0	53.6	61.3	65.9
เงินอย่างน้อย 1,000 บาทขึ้นไป	42.7	23.9	20.1	31.6	45.9
% ที่ได้รับจากบิดามารดาสูงอายุ:					
เงิน (ไม่จำกัดจำนวน)	27.7	13.2	11.8	11.2	11.4
เงินอย่างน้อย 1,000 บาทขึ้นไป	21.9	7.8	7.2	7.9	8.9

หมายเหตุ: ผลที่แสดงเป็นผู้สูงอายุในครัวเรือนบุคคล บุตรรวม บุตรของตนเอง บุตรเลี้ยง
และบุตรบุญธรรม

ตารางที่ 7 การติดต่อพบปะ และการรับการเกื้อหนุนจากบุตรที่อยู่ที่อื่นๆของผู้สูงอายุ จำแนกตามแบบการอยู่อาศัย ประเทศไทย พ.ศ.2529 และ 2538

	อยู่ บ้านเดียว กับบุตร	ไม่ได้อยู่กับบุตร				
		รวม	อยู่ คนเดียว	อยู่กับ คู่สมรส	อยู่กับ คนอื่น เท่านั้น	อยู่กับ คู่สมรส และคนอื่น
รวมผู้สูงอายุ 60+ ทั้งหมด						
% มีบุตรที่อยู่ที่อื่น						
2529	91.2	84.8	89.1	89.7	70.1	94.0
2538	93.4	85.0	86.3	93.1	64.0	93.4
ในผู้สูงอายุที่มีบุตรอยู่ที่อื่น						
% มีบุตรอยู่บ้านติดกัน						
2538	35.5	38.2	45.5	39.0	29.0	39.1
% มีบุตรอยู่ในชุมชนเดียวกัน ^ก						
2529	70.2	68.6	70.0	71.8	67.0	65.4
2538	70.2	68.2	66.8	73.3	58.1	67.4
% พบปะบุตรที่อยู่ที่อื่น						
ทุกวัน						
2529	53.9	55.3	56.0	61.0	47.4	55.0
2538	63.3	60.5	61.1	65.2	48.2	60.8
ทุกสัปดาห์						
2529	72.1	69.6	69.3	74.1	62.7	71.0
2538	76.4	73.6	72.0	80.4	58.1	73.9
ทุกเดือน						
2529	81.9	82.9	78.6	87.0	77.4	86.3
2538	88.5	87.8	82.5	94.7	77.2	86.0
% ได้รับอาหาร/เสื้อผ้าจากบุตรที่อยู่ที่อื่น						
ทุกวัน						
2538	17.3	22.6	28.3	23.1	18.0	21.6
ทุกสัปดาห์						
2538	36.4	43.1	46.1	44.1	34.2	46.5

ตารางที่ 7 (ต่อ)

	อยู่ บ้านเดี่ยว กับบุตร	ไม่ได้อยู่กับบุตร				
		รวม	อยู่ คนเดียว	อยู่กับ คู่สมรส	อยู่กับ คนอื่น เท่านั้น	อยู่กับ คู่สมรส และคนอื่น
% ได้รับเงินในรอบปีที่แล้วจากบุตรที่อยู่อื่น เงินไม่จำกัดจำนวน						
2538	88.4	87.1	85.2	88.7	88.1	84.5
เงินอย่างน้อย 1,000 บาทขึ้นไป						
2529	69.9	66.9	63.6	67.8	66.8	67.4

หมายเหตุ: ผลที่เสนอเป็นผู้สูงอายุในครัวเรือนบุคคล บุตรรวม บุตรของตนเอง บุตรเลี้ยง และ
บุตรบุญธรรม

ก) รวมบุตรที่อยู่บ้านติดกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 สัดส่วนที่มีการติดต่อหรือพบปะอย่างสม่ำเสมอกับญาติแต่ละประเภทในผู้สูงอายุทั้งหมดและผู้สูงอายุที่มีญาติอยู่ที่อื่น จำแนกตามการอยู่บ้านเดียวกับบุตร ประเทศไทย SWET 2538

	ผู้สูงอายุทั้งหมด		ผู้สูงอายุที่มีญาติอยู่นอกครัวเรือน	
	% ติดต่อกัน	% ติดต่อกัน	% ติดต่อกัน	% ติดต่อกัน
	ทุกปี	ทุกเดือน	ทุกปี	ทุกเดือน
อยู่บ้านเดียวกับบุตร				
พี่น้อง	68.2	33.4	83.3	40.7
หลานปู่ย่า ตายาย	89.0	X	92.5	X
หลานอื่นๆ	75.0	X	81.6	X
ญาติอื่นๆ	57.3	X	57.3	X
ไม่ได้อยู่บ้านเดียวกับบุตร				
พี่น้อง	70.5	36.5	82.1	41.4
หลานปู่ย่า ตายาย	78.1	X	93.6	X
หลานอื่น	77.7	X	84.7	X
ญาติอื่นๆ	56.3	X	36.3	X

หมายเหตุ: X = ไม่มีข้อมูล

ตารางที่ 9 การกระจายร้อยละของผู้สูงอายุในครัวเรือนบุคคลและกลุ่มบุคคลตามแบบ
การอยู่อาศัย ประเทศไทย SWET 2538

	ร้อยละของ ผู้สูงอายุทั้งหมด ¹	ร้อยละของ แต่ละหมวดหลัก
I. ในครัวเรือนกลุ่มบุคคล/สถาบัน (จากสำมะโน 2533)		
ในวัด เป็นพระ	1.5	85.7
ในวัด ไม่เป็นพระ	0.2	9.3
ไม่ใช่วัด	0.1	4.9
รวม	100	100
II. ในครัวเรือนบุคคล (จาก SWET 2538)		
ก. ผู้สูงอายุที่มีบุตรมีชีวิต		
1. อยู่กับบุตรอายุ ¹⁸⁺	67.7	72.1
2. อยู่บ้านติดกับบุตร	9.7	10.3
3. พบปะบุตรทุกวัน	6.6	7.0
4. อยู่กับญาติอื่นอายุ 18 ปี+ (ไม่รวมคู่สมรส)	2.1	2.2
5. อยู่กับคู่สมรสและบุตรหรือญาติผู้เยาว์	2.2	2.3
6. อยู่กับคู่สมรสเท่านั้น	3.5	3.7
7. อยู่กับบุตรหรือญาติผู้เยาว์เท่านั้น	0.8	0.9
8. อยู่คนเดียว	1.5	1.6
รวม	93.9	100
(ในผู้สูงอายุกลุ่ม 5 ถึง 8 ข้างต้นรวมกัน ร้อยละ 73 ได้รับเงิน 1,000 บาทขึ้นไป จากบุตรในรอบปีที่ผ่านมา)		

ตารางที่ 9 (ต่อ)

	ร้อยละของ ผู้สูงอายุทั้งหมด ^๓	ร้อยละของ แต่ละหมวดหลัก
ข. ผู้สูงอายุที่ไม่มีบุตร		
1. อยู่กับญาติอื่นอายุ 18 ปี+ (ไม่รวมคู่สมรส)	2.6	60.6
2. อยู่กับคู่สมรสและญาติผู้เยาว์	0.1	2.4
3. อยู่กับคู่สมรสเท่านั้น	0.8	18.8
4. อยู่กับญาติอื่นที่เป็นผู้เยาว์เท่านั้น	>0.1	0.8
5. อยู่คนเดียว	0.8	17.5
รวม	4.3	100
(ในผู้สูงอายุที่ไม่มีบุตรหมวด 4 และ 5 รวมกันร้อยละ 49 รายงานว่าพบปะ พี่น้องทุกวัน)		

หมายเหตุ: ภายในแต่ละกลุ่มของสามกลุ่มหลัก การจัดเข้าแต่ละกลุ่มจะเป็นไปตามลำดับ
ขั้นในการทำตารางข้างต้น ผู้ที่ไม่ใช่ญาติในครัวเรือนจะไม่ได้รับการพิจารณา
โดยรวมร้อยละ 1.2 ของผู้สูงอายุใน SWET อยู่ในครัวเรือนที่มีสมาชิกที่ไม่ใช่
ญาติ บุตรรวมบุตรของตนเอง บุตรเลี้ยง และบุตรบุญธรรม

ก.) ร้อยละที่แสดงสำหรับครัวเรือนบุคคล (จาก SWET) ได้รับการปรับเพื่อ
รวมเอาร้อยละ 1.8 ของผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนกลุ่มบุคคลจากสำมะโน
พ.ศ.2533 แล้ว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย